

УДК 336.531.2:368.03

Чевела Г. О.

ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Вітчизняна практика і світовий досвід свідчить про те, що ефективне управління страховою компанією неможливе без урахування особливостей усіх елементів її діяльності – операційної, інвестиційної та фінансової, які тісно пов'язані між собою. Як відомо, український ринок страхування демонструє значно вищу рентабельність операцій, а рівень виплат значно нижчий, ніж за кордоном. В той час як у європейських і американських страхових компаній основний центр прибутку знаходиться саме у сфері інвестування, для більшості вітчизняних компаній діяльність з управління активами носить допоміжний характер, а основні доходи страховики отримують безпосередньо від операційної діяльності.

Проблеми інвестиційної діяльності страхових компаній розглянуто в працях таких науковців: В. Базилевича, А. Василенка, Н. Ткаченка [1], О. Заруби, Н. Нікуліної, С. Осадець, А. Пересади, О. Жабинця [2], Ю. Сплетухова, А. Таркуцяк, В. Фурмана, В. Шахова, В. Щербакова, Т. Яковлевої, С. Березіної [3] та ін. Високо оцінюючи науковий доробок указаних авторів, слід визнати, що подальшої розробки потребують питання моніторингу в інвестиційній діяльності страхових компаній, зміцнення їх інвестиційного потенціалу і активізації руху інвестиційних ресурсів.

Метою роботи є наукове обґрунтування шляхів зміцнення потенціалу страхових компаній як потужних інституціональних інвесторів, яке обумовлене необхідністю підвищення уваги до проблем управління їх активами й, відповідно, отримання додаткового доходу від інвестицій.

Слід зазначити, що страховий ринок мінімізує ризики, пов'язані з діяльністю економіки в масштабах всієї країни, а також дозволяє акумулювати і капіталізувати власні засоби страховика і страхові резерви. Тому страхові організації є доволі крупними інвесторами.

Направляючи зусилля на покращення ситуації на страховому ринку, слід реалізувати комплекс системних різнопланових заходів, які будуть спрямовані на усунення як хронічних проблем, так і тих, що спричинені фінансовою та економічною кризою. Особливої уваги потребує активізація інвестиційного потенціалу страхового ринку.

Враховуючи той факт, що в силу специфіки вітчизняного законодавства та інституційних особливостей страхового ринку, вільні кошти страховиків України не в повній мірі трансформуються в інвестиційні ресурси, таким чином, вирішення хронічних проблем лежить, в першу чергу, в правовій площині, але правове поле, в рамках якого функціонує страховий ринок, потребує реформування і приведення його до міжнародних стандартів [1].

Зокрема, в рамках реформування страхового ринку, підвищення рівня якості послуг на страховому ринку, а також підвищення його інвестиційного потенціалу, доцільно реалізувати наступні заходи інформаційного, нормативно-правового та організаційно-методологічного характеру:

- формування чіткої концепції реформування галузі, удосконалення державного регулювання ринку, зокрема в сегментах обов'язкового та медичного страхування;
- своєчасна адаптація вітчизняного ринку страхових послуг до світових вимог фінансового регулювання та нагляду шляхом активної співпраці з європейськими та міжнародними організаціями;
- впровадження в практичну діяльність правових умов для повноцінного інвестиційного та пенсійного страхування;
- забезпечення формування інвестиційних інструментів для розміщення довгострокових страхових резервів;

– удосконалення моніторингу діяльності страхових компаній та більш жорсткий контроль за дотриманням страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності, розміру чистих активів, фінансової стійкості, статутного капіталу та осіб, які володіють значною часткою капіталу страховиків;

– сприяння процесам створення фондів страхових гарантій, особливо за довгостроковими договорами;

– впровадження нормативів достатності капіталу у спосіб, який зможе ускладнити псевдостраховання;

– розробка та реалізація заходів стимулювання для страховиків, які добровільно дотримуються у своїй діяльності стандартів прозорості та підвищених вимог до платоспроможності, а також перехід до міжнародних стандартів фінансової звітності;

– розробка законодавчих актів щодо регулювання порядку діяльності аварійних комісарів, менеджерів зі страхування, консультантів та запровадили їх реєстрацію;

– удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності актуаріїв, завершення створення в Україні системи підготовки та сертифікації актуаріїв з поступовою передачею цих функцій саморегульованій організації;

– запровадження стимулюючої податкової політики для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя, в тому числі інвестиційного, участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення, обов'язкового медичного страхування шляхом віднесення частки внесків з цих видів страхування на валові витрати юридичних осіб та удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб [2].

З огляду на особливості функціонування страхових компаній, можна констатувати факт, що страховикам слід проходити аудиторську перевірку, яка повністю охоплюватиме всю здійснювану ними інвестиційну діяльність і забезпечуватиме своєчасне виявлення слабких сторін у внутрішньому контролі та недоліків операційної системи. Якщо проводиться внутрішній аудит, він має бути незалежним. Про занепокоєння в зв'язку з інвестиційною діяльністю слід негайно повідомляти вищому керівництву.

Отже, для аудиту потрібні компетентні фахівці, які володіють інформацією щодо ризиків, притаманних всім активам.

Аудиторам слід проводити оцінку незалежності та загальної ефективності функції страховика з управління активами. Для цього вони повинні ретельно оцінити ефективність внутрішнього контролю щодо виміру, обмеження ризиків та повідомлення про них. Аудитори повинні приділити увагу аналізу ступеню дотримання лімітів по ризикам та надійності і своєчасності подання інформації керівництву компанії.

Крім того, аудиторам доцільно періодично переглядати портфель активів страховика та письмовий виклад його інвестиційної політики і процедур для забезпечення дотримання нормативних зобов'язань страхової компанії.

При здійсненні моніторингу управління активами страхових компаній наглядові органи повинні пересвідчуватися в тому, що ці компанії здатні ідентифікувати, забезпечувати моніторинг, вимірювати, контролювати відповідні ризики та звітувати про них. Для плідної співпраці наглядові органи мають право вимагати від страховиків наявності викладу загальної інвестиційної стратегії та процедур, ухвалених Радою директорів, в тому числі процедур, які забезпечують подання Раді директорів належної якісної та кількісної інформації щодо інвестиційної діяльності та активної позиції. Наглядові органи також можуть мати бажання пересвідчитися, що компанії запровадили ефективні процедури для моніторингу та управління власною позицією для забезпечення відповідності своєї інвестиційної діяльності та активної позиції профілю своїх зобов'язань.

Для здійснення оцінки того, як страховики контролюють інвестиційні ризики, наглядові органи можуть періодично вимагати подання даних за наступними категоріями:

– звіт по загальній політиці щодо інвестування та платоспроможності;

– процедури управління активами;
– конкретні деталі щодо інвестиційної політики та процедур моніторингу і контролю (класи активів, обрані для використання компанією та деталі щодо складу портфеля; процедури схвалення використання нових інвестиційних інструментів і забезпечення зміни впроваджених процедур контролю при появі нових інструментів інвестування).

Ця інформація має бути доступною для наглядових органів через проведення інспекційних перевірок на місцях, через зовнішній аудит, обговорення з компаніями, спеціальні дослідження, а також через процедуру регулярного подання звітності.

Наглядові органи можуть використовувати внутрішню управлінську інформацію щодо портфеля активів, яка повинна бути своєчасною та всеохоплюючою (тобто, включати всі утримувані активи і повністю охоплювати всю компанію, що подає звітність). У випадках, коли страховики залучають сторонні організації для управління всіма своїми активами або їх частиною, вони відповідальні за забезпечення наявності інформації з метою нагляду за їх діяльністю.

Моніторинг інвестиційної діяльності страхової компанії, як елемент контролінгу, реалізується шляхом здійснення спостережень в режимі реального часу найважливіших поточних аспектів і результатів від реалізації інвестиційних проектів як в детермінованому середовищі, і в умовах наявних ризиків.

Це дозволяє своєчасно виявляти відхилення, що впливають на ефективність інвестиційної діяльності страховика, і вносити відповідні зміни в процесі реалізації і експлуатації інвестиційного проекту.

За загальним визначенням побудова системи моніторингу в інвестиційній діяльності охоплює такі основні етапи:

1. Побудова системи інформаційних звітних показників за кожним об'єктом моніторингу.
2. Визначення стандартів, які виділяються в системі показників.
3. Оперативне відстеження поточних результатів.
4. Порівняння фактичних результатів із плановими показниками.
5. Аналіз причин відхилень отриманих результатів від запланованих, а також пошук відповідальних осіб.
6. Визначення сильних і слабких сторін інвестиційного проекту, а також його можливостей, і обмеження у відповідний проміжок часу.
7. Формування звіту за наслідками порівняння.

В інвестиційному контролінгу здійснюється контроль передінвестиційної, інвестиційної і постінвестиційної фази діяльності. При цьому увага моніторингу переміщується з простої фіксації даних минулих періодів (ретроспективний контроль), у бік поточного та майбутнього контролю. У жодному випадку не варто ототожнювати контроль з контролінгом, оскільки контролінг – це цілісна управлінська автоматизована система управління на підприємстві, а контроль, відповідно до класичної теорії менеджменту, всього лише одна з функцій управління.

Всі зазначені елементи інвестиційного контролінгу – від планування до контролю – необхідні для забезпечення можливості здійснення аналізу інвестиційної діяльності страхової компанії. У системі інвестиційного контролінгу, як правило, проводиться ретроспективний аналіз, аналіз поточний і перспективний.

Ретроспективний аналіз направлений на оцінку реалізованих інвестиційних проектів, їх фактичної ефективності, а також відповідність поставленим стратегічним цілям. Тут аналізується також вплив чинників на показники експлуатації проекту, його сильні і слабкі сторони.

За допомогою поточного аналізу визначається тенденція розвитку інвестиційної діяльності фактичного періоду, причини появи відхилення від планів, сучасні тенденції реалізації проекту.

Перспективний аналіз в інвестиційному контролінгу особливо важливий і складний, оскільки здійснюється в умовах невизначеності.

За допомогою подібного аналізу керівники отримують можливість оцінити майбутню вартість проекту, обґрунтувати розрахунки щодо його ефективності, реальність досягнення поставленої мети, можливі зміни у внутрішніх і зовнішніх факторах.

Функціональні елементи інвестиційного контролінгу (моніторинг, контроль, аналіз) конкретизуються в організаційно-інформаційних моделях цих елементів, які дають змогу чітко систематизувати і конкретизувати суб'єкти, об'єкти, джерела інформації і методичні прийоми контролінгу.

Організаційно-інформаційна модель широко застосовується в контрольно-ревізійному процесі і при аналізі фінансово-господарської діяльності страховиків України. Але така модель не використовується в практичній діяльності економічно розвинених держав, також вона не знайшла відображення і в західній економічній літературі.

Проведення контролінгу на вітчизняних страхових компаніях у сучасних умовах вимагає чіткого попереднього визначення всіх основних його елементів і принципів функціонування у зв'язку з тим, що фахівці не мають достатньої теоретичної і практичної підготовки у використанні специфічних інструментів контролінгу.

Таким чином, може бути забезпечене органічне поєднання нетрадиційної філософії контролінгу з вітчизняним досвідом дослідження інвестиційно-фінансової діяльності страхової компанії.

На основі реальної ситуації, а також майбутніх можливостей та ризиків, контролери виробляють рекомендації для ухвалення управлінських рішень. Вони визначають наявні альтернативні можливості у страхової компанії зараз, і оцінюють альтернативи з погляду досягнення мети підприємства [3].

При формуванні рекомендацій для прийняття управлінських рішень, сформулюємо вимоги, якими буде керуватися контролер:

- повна оцінка всіх економічних наслідків ухваленого рішення виходячи з цілей страховика щодо інвестування страхових резервів;
- корисність і релевантність;
- відповідність системі цілей страхової компанії;
- пристосованість до подальшого контролю виконання;
- достовірність і несуперечність;
- зрозумілість і зручність при вивченні;
- відповідність особливостям особи керівника і корпоративній культурі підприємства.

ВИСНОВКИ

Використання викладених методологічних підходів реалізації інвестиційного контролінгу забезпечує синтетичний погляд на інвестиційну діяльність страховика у минулому, сьогоденні і майбутньому, комплексний підхід до виявлення вузьких місць в процесі інвестування активів, а також запобігає виникненню і розвитку негативних наслідків, дозволяє своєчасно ухвалити управлінські рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ткаченко Н. В. *Ризики діяльності страхових компаній: теоретичний аспект* / Н. В. Ткаченко // *Фінанси України*. – 2012. – № 7. – С. 84–92.
2. Жабинець О. Й. *Інвестиційна стратегія та ефективність інвестиційної діяльності європейських страховиків* / О. Й. Жабинець // *БІЗНЕС ІНФОРМ*. – 2014. – № 2. – С. 71–75.
3. Березина С. В. *Анализ управления инвестиционным потенциалом страховых организаций: опыт, перспективы развития* / С. В. Березина, Н. Н. Никулина // *Страховое дело*. – 2012. – № 4. – С. 43–52.